

ირაკლი კენჭოშვილი (საქართველო)

„დონ კიხოტი“: ალორძინების ხანის ჟანრთა სინთეზი

სერვანტესის „მახვილგონიერი დონ კიხოტი ლამანჩელის“ — ჟანრული არსისა და მისი ჩამოყალიბების გააზრებისას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება იმ ტრადიციებს, რომლებსაც ახალი დროის რომანის ამ უმნიშვნელოვანესი ქმნილებებისაკენ მივყავართ.

„დონ კიხოტი“ რენესანსული ჟანრებისა და ფორმების (სარაინდო და პასტორალური რომანის, პიკარესკული პროზის, კარნავალიზებული ნოველისტიკისა და ფოლკლორის) სინთეზის გამოვლინებაა. ამ სინთეზის შემადგენელ ერთ-ერთ მთავარ კომპონენტს პაროდული სახით გამოყენებული სარაინდო ლიტერატურა წარმოადგენს.

„დონ კიხოტი“ ერთგვარად აჯამებს ჯერ კიდევ XVI საუკუნის შუა ხანებში წარმოქმნილ კამათს სარაინდო ლიტერატურის შესახებ. ჯერ კიდევ სერვანტესის რომანის შექმნამდე დიდი ხნით ადრე ესპანური ჰუმანიზმის თვალსაჩინო წარმომადგენელი ხუან ვალდესი თავის ტრაქტატში „დიალოგი ენის შესახებ“ (1533) აცხადებდა, რომ სარაინდო ლიტერატურის მაღალ მონაპოვარებთან ერთად, უმთავრესად ისეთი ნაწარმოებები იქმნება, რომლებიც „უვარგისადაა შეთხზული“ აღსავსეა „უკიდურესი და უშვერი სიცრუით“ და „დანერვილია ისეთი საძაგელი ენით, რომლის მონელება სრულიად შეუძლებელია“. მხოლოდ XVI საუკუნის მანძილზე ამ ჟანრის ასოცზე მეტი ნიმუში გამოქვეყნდა, რომელთა უმრავლესობა არსებითად არაფრით განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან და სტერეოტიპული ჟანრული მოტივების გადამღერებას წარმოადგენდა. „დონ კიხოტი“ ბუნებრივი რეაქცია იყო ამ დეგრადაციის გზაზე მყოფ ჟანრზე, რომელმაც მდარე მასობრივი ლიტერატურის სახე მიიღო. სარაინდო ლიტერატურის სწორედ ამ ნაკადს გულისხმობს სერვანტესი, როდესაც თავისი რომანის ეპილოგში აცხადებს: „მე მხოლოდ ერთადერთი სურვილი მქონდა და მამოძრავებდა — საყოველთაოდ მასხრად და აბუჩად ამეგდო რაინდული რომანები და შთამეგონებინა ადამიანებისათვის სიძულვილი იმ წიგნებში მოჭორილი სულელური ამბებისა“

სერვანტესის რომანში ახლადმოვლენილი რაინდის ბიბლიოთეკის დათვალიერებისას მღვდელი, დალაქი, დონ კიხოტის დისნული და სახლის გამგე სარაინდო რომანის უმრავლესობას ცეცხლში დასაწვავად იმეტებენ „მრავალი სისულელისა და აბდაუბდისათვის“.

რაც შეეხება „დონ კიხოტის“ ერთ-ერთ უმთავრეს თავისებურებას — სარაინდო რომანების პაროდირებას, ეს სულაც არ ნიშნავს, თითქოს კომიზმის ეს ფორმა ზოგადად ამ ჟანრის წინააღმდეგაა მიმართული და მის დისკრედიტაციას ისახავს მიზნად.

პაროდის გამოყენებით სერვანტეს კულმინაციამდე მიჰყავს სარაინდო ლიტერატურის განახლება-გარდაქმნის ის პროცესი, რამაც უპირველესად ალორძინების ხანის იტალიურ ლიტერატურაში იჩინა თავი.

„დონ კიხოტში“ სარაინდო რომანის ჟანრული ნიშან-თვისების (მათ შორის შინაარსობრივი პლანის — რაინდობის ინსტიტუტის) ტრანსფორმირება და ახლებური ხედვა სიცილის, კერძოდ — პაროდის გზით ცარიელ ადგილას არ წარმოშობილა. სერვანტესისეული პაროდია სარაინდო ლიტერატურის წიაღში, პულჩის, ბოიარდოს, განსაკუთრებით — არიოსტოს ჰეროიკულ-კომიკურ სარაინდო ნაწარმოებებში წარმოშობილი მზარდი ავტოპაროდისა და თვითუარყოფის პროცესის ორგანულ განვითარებას წარმოადგენს.

„დონ კიხოტის“ მხატვრული ქსოვილის არსს მწუხარე სახის რაინდის ცნობიერებაში განფენილი სარაინდო რომანების ინტერტექსტი განაპირობებს.

სერვანტესმა ღრმად გააცნობიერა ის ირონიული დისტანცირება შუა საუკუნეებში შემუშავებული სარაინდო რომანის ჟანრული მოდელისაგან, რაც ეგზომ თვალსაჩინოა არიოსტოს პოეტურ სარაინდო რომანში „შმაგი ორლანდო“. არიოსტოს რომანში სიცილის საწყისს უპირველესად ის გარემოება განაპირობებს, რომ „შმაგი ორლანდო“-ს რაინდები ყოველთვის მკაცრად არ იცავენ რაინდობის ზნეობრივ კოდექსს და ზოგჯერ ლალატობენ კიდევაც მაღალ იდეალებს. ამდენად, არიოსტო „შმაგი ორლანდო“-ს სახით რაინდული რომანის ახალ სახეობას ქმნის — ჰეროიკულ-კომიკურ სარაინდო რომანს.

„შმაგი ორლანდო“ სერვანტესის ერთ-ერთი მთავარი შთავგონების წყაროდ იქცა იმის გამო, რომ არიოსტომ რაინდული საყაროს გმირები არა მხოლოდ რენესანსული ნიშან-თვისებებით აღბეჭდა, არამედ ამ სამყაროს მიმართ ერთგვარი ირონიული დამოკიდებულება დაამყარა. არიოსტო სერვანტესისათვის ახლობელი აღმოჩნდა უპირველესად „მისი უხილავი ნავარდობით ჰეროიკულ-პათეტიკურსა და კომიკურს შორის“ (Huizinga 1980: 181).

მაგრამ სერვანტესი არიოსტოს მონაპოვრით არ დაკმაყოფილებულა; კომიზმის გამოვლინების თვალსაზრისით არიოსტოზე გაცილებით უფრო შორს მიდის: სარაინდო რომანების პაროდირების გზით არა მხოლოდ სარაინდო თხზულებების ახალ სახეობას, არამედ ლიტერატურის ახალ ჟანრს — თანამედროვე რომანს ქმნის.

ტრადიციული სარაინდო რომანის თხრობაში ირონიული ტონალობის შეტანის მიუხედავად, არიოსტო არსებითად მაინც ამ ჟანრის ფარგლებში რჩება. ამ მხრივ სერვანტესი როგორც სარაინდო რომანისადმი, ასევე რაინდობის ინსტიტუტისადმი დიამეტრულად განსხვავებულ დამოკიდებულებას ამჟღავნებს. პაროდირების გზით სერვანტესი სარაინდო ლიტერატურის ანტიჟანრის შემქმნელად გვევლინება.

„დონ კიხოტის“ ყოველ თავში, ყოველ ეპიზოდში მუდმივად განეფინება სარაინდო ჟანრების ანტიჟანრულობის განმსაზღვრელი ერთ-ერთი უმთავრესი ფაქტორი — პაროდიული საწყისი. „დონ კიხოტში“ ძირითადი ამბის თხრობა იმთავითვე სარაინდო რომანების ტრადიციულ დასაწყისთან ფარული პოლემიკის სახეს იძენს: „ლამანჩის რომელიღაც სოფელში — სახელის ხსენება არა მსურს — არც ისე დიდი ხანის წინ ერთი იდალგო ცხოვრობდა, იმათაგანი, რომელთა მთელ ავლადიდებას შეადგენს მამაპაპური შუბი, ძველისძველი ფარი, ერთი ჯაგლაგა ცხენი და ერთი მწვეარი“.

ანტიჟანრი გამუდმებით გვახსენებს თავისი უარყოფის საგანს, მუდმივ დი-
ალოგურ ურთიერთობას ამყარებს იმ ჟანრთან, რომელსაც ძირეულად გარდაქმნის.
სერვანტესი სტრუქტურულ საფუძვლად იყენებს შუა საუკუნეებიდან ალორძინე-
ბის ეპოქაში გადმოსული ჟანრის ფორმებს, თემებს, მოტივებს, სიუჟეტურ სვლებსა
და მხატვრულ ხერხებს, მაგრამ ამასთანავე არსებითად ცვლის მათ ტონალობასა
და მიზანდასახულობას. ასე, მაგალითად, დულსინეას პორტრეტი დონ კიხოტის
წარმოდგენაში სარაინდო ლიტერატურაში დამკვიდრებული სამკაულებითაა შეს-
რულებული: „რაც კი ოდესმე პოეტთა ოცნებას ქალთა მშვენიერება გამოუხატავს,
ყოველივე მის არსებაშია თავმოყრილი. მისი ნაწინავი პიტალო ოქრომკეცია, წარ-
ბები — ცისარტყელა, შუბლი — ელისეს ველს გაახსენებს ადამიანს, თვალები —
ცის მნათობებს მიუგავს, ლოყები — გადაფურჩქნილ ვარდსა, ტუჩები — ხასხასა
მარანს, კბილები — უზადო მარგალიტს, ყელი თლილ ბროლს, მკერდი — თეთრ
მარმარილოს და ხელები სპილოს ძვლისაგან ნათალს; მისი კანის სპეტაკი ფერი —
თოვლსაც შეშურდება, ხოლო დანარჩენი მშვენიერება, ყველა, რასაც უმანკოება
ადამიანის თვალთაგან ფარავს, როგორც ვფიქრობ და მგონია, არა ჯერ არს რასმეს
შევადარო, არამედ მათით აღტაცებულნი უნდა მდუმარებდეთ“. მაგრამ ნაცნობი
საღებავებით შესრულებული ეს პორტრეტი, თავისი გენეზისის მიუხედავად, არა
სარაინდო რომანების, არამედ მათი ანტიჟანრის მოთხოვნებს პასუხობს.

„დონ კიხოტი“ სარაინდო რომანების ანტიჟანრია იმ მხრივაც, რომ მასში
ასახულ რეალობას მთლიანად ჩამოცილებული აქვს იდეალიზებული, რომანტიკუ-
ლი და ზებუნებრივი ელემენტები. რენესანსული ხანის სარაინდო რომანის ყველაზე
თვალსაჩინო ნიმუშებშიც კი წარმოსახულ სამყაროს, ასპარეზობებს, ბრძოლებს,
ზეიმებს, კოშკებს, სასახლეებსა და ადამიანთა განცდებს არაფერი აქვთ საერთო
ისტორიულ რეალობასთან. ამ მხრივ „დონ კიხოტში“ სრულიად საპირისპირო მოვ-
ლენის მონმენი ვართ: მასში ავტორის თანადროული ესპანეთის პანორამული სუ-
რათი ისახება, რომელშიც რამოდენიმე ასეული პერსონაჟია წარმოდგენილი.

სერვანტესი ღრმა და იმავე დროს გაბმულ დიალოგს ამყარებს სარაინდო
რომანის ტრადიციასთან და თან არსებითად გარდაქმნის მას. ამგვარად „დონ კი-
ხოტის“ ავტორი „დიდი ტრადიციის არა მხოლოდ კრიტიკოსი და დამანგრეველია,
არამედ ამასთანავე გამაგრძელებელიცაა“ (Auerbach 1953: 358). თანამედროვე
ტერმინოლოგია რომ გამოვიყენოთ, შეიძლება ითქვას, რომ „დონ კიხოტი“ ერთ-
დროულად რენესანსული ჟანრების როგორც დეკონსტრუირების, ასევე ხელახალი
კონსტრუირების გამოვლინებას წარმოადგენს.

„დონ კიხოტის“ ჟანრული სინთეზის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი შემად-
გენელი ნაწილი პასტორალური რომანებია, რომელთა იდილიური სამყარო ისევე
იტაცებს დონ კიხოტს, როგორც სარაინდო რომანების იდეალური გმირების
თავგადასავალი.

მართალია, პასტორალი არ იმყოფება რომანის ჩამოყალიბებისაკენ მიმავალ
მთავარ გზაზე, მაგრამ თუ მან მაინც მიიქცია სერვანტესის ყურადღება, ეს არა
მხოლოდ იმით ახსნება, რომ პასტორალურ არკადიებში გარკვეულწილად რენე-
სანსული ოქროს ხანის რენესანსული მითი ირეკლება. XVI საუკუნის მკითხველთა
საზოგადოება პასტორალებით არა ნაკლებად იყო გატაცებული, ვიდრე სარაინდო
რომანებით.

არაა შემთხვევითი, რომ დონ კიხოტის ბიბლიოთეკაში მღვდელი და და-ლაქი პასტორალების არაერთ ნიმუშს ნახულობენ, მათ შორის — ამ ჟანრის ისეთ სახელგანთქმულ რომანებს, როგორებიცაა ხორხე დე მონტემიორის „დიანა“ და იაკობო სანაძაროს — „არკადია“. სერვანტესის რომანში ჩართული არაერთი ამბავი არა მხოლოდ სარაინდო, არამედ უმთავრესად პასტორალური ხასიათისაა. პირველად ეს თავს იჩენს იმ ეპიზოდში, რომელშიც „ალქაჯი მარსელასადმი“ სიყვარულის გამო ქრიზოსტომის თვითმკვლელობის ამბავია მოთხრობილი. აღსანიშნავია, რომ II ტომში აღწერილი ქამაჩოს ქორწილის ამბავი სერვანტესმა თავისივე პასტორალური რომანიდან — „გალათეა“ აიღო. მთლიანად პასტორალურია „ცრუ და ყალბ არკადიაში“ ჰერცოგისა და მის ცოლთან დონ კინხოტისა და სანჩოს სტუმრობის თავი და სხვ.

დონ კიხოტი იმდენადაა მოხიბლული პასტორალებით, რომ მზადაა გარკვეული დროით დათმოს რაინდობა და ერთ ხანს სანაძაროს „არკადიის“ გმირბევით იცხოვროს. ამაზე მეტყველებს რომანის შემდეგი თავი: „როგორ გადაწყვიტა დონ კიხოტმა მწყემსად გახდომა ალექსანდრე ერთ წელიწადს ველ-მინდვრებში ცხოვრება, და სხვა ჭეშმარიტად შესაქცევი და სამხიარულო ამბები“. მწყემსური ცხოვრების სურვილს დონ კიხოტი სანჩოს პასტორალების პოეტური ენით ამცნობს: „აი ის ველი, სადაც ტურფა მწყემს ქალებს და პირმშვენიერ მწყემსებს შევხვდით, რომელთაც სურდათ აქ მწყემსური არკადია აღედგინათ თუ შენც მოიწონებ და დამეთანხმები, სანჩო, ამ მშვიენიერი მწყემსი ქალების მიბაძვით ჩვენც მწყემსებად გადავიქცეთ... აქ მხიარული სიმღერები შემოვძახოთ, იქ მწუხარედ და სევდიანად ვილიღინოთ. წყურვილს ბროლის მსგავსი ანკარა წყარო ან დიდი მდინარეების წყალი მოგვიკლავს; მუხები უხვი ხილით ტკბილნაყოფს შემოგვთავაზებენ, კორპის ხეები გრძელი და გამხმარი ტოტებით დასაჯდომად და საფარად გვექნება, ტირიფი ჩრდილს მოგვცემს, ვარდი — კეთილსურნელებას“.

მაშინაც, როდესაც დონ კიხოტი ამაღის გალელს ბაძევს, პასტორალების გმირებისაგან განსხვავებით, იგი არა უტოპიურ და განყენებულ, არამედ რეალურ გარემოში მოქმედებს. „დონ კიხოტი“-ს ქრონოტოპი ყოველთვის ისტორიული კონკრეტულობით ხასიათდება და ესეც განეკუთვნება იმ მთავარ ფაქტორებს, რომლებითაც სერვანტესის ნაწარმოები თვისებრივად განსხვავდება სარაინდო და პასტორალური ლიტერატურისაგან და ახალი დროის რომანად გვევლინება.

„დონ კიხოტის“ ჟანრული სინთეზის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი და თავისებური კომპონენტი პიკარესკული პროზიდან მომდინარეობს. პიკარესკი ის ერთადერთი ჟანრია, რომელსაც სერვანტესი პაროდირების გარეშე ღებულობს; ეს იმით აიხსნება, რომ პიკარესკში მოქმედება, ძირითადი სიუჟეტური ხაზი არა გამოგონილ, არამედ ნამდვილ და ყოველდღიურ გარემოში ვითარდება და ისტორიული დალითაა აღბეჭდილი.

პიკარესკული პროზიდან მომდინარე ტრადიცია სერვანტესს საშუალებას აძლევს დაიცვას და გააღრმავოს რენესანსული რეალიზმის ერთ-ერთი უმთავრესი პრინციპი — ბუნების მიბაძვა. სწორედ ეს პრინციპი იგულისხმება იმ სიტყვებში, რომელსაც რომანში მოძღვარი წარმოსთქვამს: „ყველა მოგონილი ამბავი მით უკეთესია, რამდენადაც ნაკლებად ჰგავს მოგონილს, და მით უფრო სასიამოვნოა და მოსწონს მკითხველებს, რაც უფრო მართალ ამბავს მიემსგავსება“.

რეალურია სერვანტესის რომანის როგორც გარემო, ასევე რეალური, ხელშესახები და დამაჯერებელი არიან ამ გარემოში მოქმედი გმირები. მაგრამ აქ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ სერვანტესს თავის რომანში „ლაზაროლიო ტორმესელი“-დან და სხვა პიკარესკული ნაწარმოებების ჟანრული ნიშან-თვისებები უცვლელად არ მიუღია. პიკარესკული პროზის ანტიგმირების ცხოვრების ფილოსოფია წმინდა პრაგმატული ხასიათისაა და მოკლებულია ყოველგვარ იდეალიზმს. მათგან განსხვავებით, დონ კიხოტი სულაც არაა ანტიგმირი. პირიქით, თავისი შემლილობის მიუხედავად, ხშირად ისე მსჯელობს, როგორც მსჯელობდნენ რენესანსის ხანის ადამიანები. გავისხენოთ თუნდაც დონ კიხოტის სიტყვები თავისუფლების შესახებ: „იცი თუ არა, სანჩო, რომ თავისუფლება ყველაზე უძვირფასესი სიკეთე და განძია, რომელიც ზენამ მომადლა ადამიანს? ვერაფერი შეედრება თავისუფლებას, ვერც დედამინის ქვესკნელში დამარხული საუნჯენი, ვერც დიდება, ვერც სხვა რამ. თავისუფლებისათვის, ისე როგორც სახელისათვის, შეიძლება თავგანწირვა, რადგან მონობა და ტყვეობა უდიდეს უბედურებას შეადგენს ამ ქვეყნად“.

პიკაროსაგან განსხვავებით, რომელიც ყოველთვის ანტიგმირია, ანუ მოკლებულია გმირულ თვისებებს და გარკვეული უარყოფითი ნიშნებითაც ხასიათდება, სერვანტესის მწუხარე სახის რაინდი გმირული იდეალებითაა შეპყრობილი და უაღესად უანგარო და კეთილშობილი ადამიანია; მას, როგორც სანჩო ამბობს, „მტრედის გული აქვს“.

„დონ კიხოტის“ პიკარესკულ ქრონოტოპში არა პიკარო, არა თალლითი, არამედ რაინდის იდეალით შეპყრობილი გმირი მოქმედებს. „ამ რკინის საუკუნეში იმიტომ დავიბადე, — აცხადებს დონ კიხოტი, — რომ ოქროს საუკუნე აღვადგინო“. საგულისხმოა, რომ ეს მიზანსწრაფვა, ეს იდეალი, რომელიც საყოველთაო თანასწორობაზე დამყარებული ოქროს საუკუნის დამკვიდრებას გულისხმობს და რომელიც არა წარსულისაკენ, არამედ მომავლისაკენაა მიმართული, თავისი არსით პოსტრენესანსული მოვლენაა, რენესანსის საფუძველზე, მაგრამ რენესანსის კრიზისის ჟამს აღმოცენებული პოსტრენესანსული უტოპიზმის გამომოვლინებაა. დონ კიხოტი მზადაა იბრძოლოს ამ ქვეყნად იმ ოქროს საუკუნის აღსადგენად. „იმ კურთხეულ დროში, — ამბობს იგი, — ყოველივე საერთო იყო. სხეულისათვის ყოველდღური სარჩოს მისაცემად საკმარ იყო ადამიანს დიდრონი მუხის ხის შტოსაკენ ხელი გაწვდინა და მისი მწიფე და ტკბილი ნაყოფი, ყოველთა საერთოდ და თვითეულთა ცალ-ცალკე კუთვნილი, უხვად მოეკრიფა“.

სერვანტესის რომანის სტრუქტურის, მისი ჟანრული არსის კიდევ ერთი თავისებურებაა ძირითადი მოქმედების გაზავება ჩართული ნოველებით, სხვადასხვა ამბებით, ეკლოგებითა და რომანსებით, რომელთა სტილი თავიანთი პოეტურობითა და ჯადოსნური ელემენტებით არსებითად განსხვავდება ძირითადი თხრობისაგან, მაგრამ ამასთანავე მჭიდროდ არიან დაკავშირებული რომანის საერთო იდეურ-მხატვრულ ჩანაფიქრთან, ნაწარმოების შინაგან ლოგიკასთან და ამასთანავე დონ კიხოტის იდეალიზმის გამოვლენის ამოცანას ემსახურებიან. ეს ინტერლუდიები როგორც დონ კიხოტის იდეალებისა და მისწრაფებების, ასევე რომანში პარადორიბელი ჟანრების თავისებურ ილუსტრაციას წარმოადგენენ. ერთ-ერთ თავში ავტორს თხრობაში არაბი ისტორიკოსი შემოჰყავს, რომლის თხზულების

ხელნაწერი მას ხელთ ჩაუვარდა. ამით სერვანტესი კორელაციას ამყარებს სარაინდო რომანებთან, რომელთა ავტორები ხშირად იმონებდნენ მავრიტანულ წყაროებს.

„დონ კიხოტი“ ორი ისტორიული ეპოქის — რენესანსისა და ბაროკოს მიჯნაზე შეიქმნა. სერვანტესოლოგიაში ბევრი საკითხი დღემდე აზრთა სხვაობის საგნად რჩება, მაგრამ არავინ უარყოფს „დონ კიხოტში“ ალორძინების ხანის ყველა უმთავრესი თემის, მოტივის, ჟანრული ნიშან-თვისებისა და იდეოლოგიური წინამძღვრების მოცემულობას. უფრო რთულად დგას საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენად განეკუთვნება სერვანტესის რომანი XVI საუკუნის, ანუ ალორძინების ხანის სისტემას.

მრავალ სერიოზულ კრიტიკოსს მიაჩნია, რომ სერვანტესის ისტორიულ როლს განაპირობებს ერთგვარი ხიდის გადება რენესანსსა და ბაროკოს შორის. ზოგიერთი კრიტიკოსი „დონ კიხოტის“ ტიპოლოგიის განსაზღვრებისას აღნიშნავს, რომ დაახლოებით 1550-იან წლებში ესპანური რენესანსი თავის დასასრულს უახლოვდება და ამდენად „დონ კიხოტი“ როგორც ალორძინების ხანის, ასევე მანერიზმის ნიშან-თვისებებს ითავსებს. ავტორები, რომლებიც სერვანტესს მანერიზმის წარმომადგენლად მიიჩნევენ, მისი რომანის ისეთ სტილურ ნიშან-თვისებებზე ამახვილებენ ყურადღებას, როგორებიცაა დისჰარმონიული, „მაღალი“ და „დაბალი“, კომიკური და ტრაგიკული, ასახვის საგნის „რეალური“ და „არარეალური“ ანტითეზური საწყისების შეთავსება და სხვ.

მივაკუთვნებთ სერვანტესს მთლიანად რენესანსის კულტურის სივრცეს, თუ მანერიზმის ტიპოლოგიურ სივრცეში მოვიაზრებთ, ამ საკითხის გააზრებისას უთუდ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ „დონ კიხოტი“ ორი დიდი ეპოქის გზაგასაყარზე შეიქმნა. „დონ კიხოტი“ ყველა ნიშნით უყოყმანოდ არც რენესანსისა და არც მომდევნო ხანის სისტემაში არ ეწერება, ისევე როგორც ალორძინების დამლევის ჟამს მისი სახით აღმოცენებული რომანი არ თავსდება მკაცრ ჟანრულ ჩარჩოებში და ამ მხრივ „ჟანრული დაუმთავრებლობით“ (მ. ზახტინი) ხასიათდება.

სერვანტესის შემოქმედების მთავარი ქმნილების — „დონ კიხოტი“-ს — არაერთი სხვა მომენტის მსგავსად, რომანის ორი პროტაგონისტი — მწუხარე სახის რაინდი და მისი მეაბჯრე ერთგვაროვან გააზრებას არ ექვემდებარება. მაგრამ უდავოდ საფუძველი მოეპოვება იმ შეხედულებას, რომ ეს განუყრელი წყვილი, ერთი მხრივ, დონ კიხოტი მისი განყენებული და შინაგან ენერჯის მოკლებული იდეალიზმით და მეორე მხრივ, „სანჩო პანსას მატერიალიზმი, მისი სტომაქი, მადა და კუჭში უხვად გასვლა, გროტესკული რეალიზმის ეს უკიდურესი ძირი“ (Бахтин 1965: 27) მატერიისა და სულის ერთიანობის რენესანსული იდეალის რღვევას განასახიარებენ.

სერვანტესის რომანის ორივე პროტაგონისტი ახალი ჟანრის — რომანის ჟანრული სპეციფიკითაა აღბეჭდილი. სანჩო პანსას მსგავსი სახეები, მოლაყბე და ღორმუცელა მეაბჯრის კომიკური ტიპები ლიტერატურაში სერვანტესამდეც გვხვდება. მაგრამ „დონ კიხოტში“ იგი სრულიად ახალი ნახნაგებით წარმოჩნდა.

რომატიკოსების დროს ჩამოყალიბებული თვალსაზრისის თანახმად, სერვანტესმა თავისი პროტაგონისტების სახით გვიჩვენა მუდმივი კონტრასტი იდეალიზმსა და მატერიალიზმს, ალტრუიზმსა და ეგოიზმს, მაღალ იდეალებს და საღ

აზრს შორის; ამ დაპირისპირებაში დონ კიხოტი გმირული პიროვნებაა, რომელსაც სურს გაარღვიოს ანმყოს შემზღუდავი საზღვრები, ხოლო სანჩო პანსა — ხალხია, ადამიანთა მასაა, რომელიც არა დამოუკიდებლად, არამედ შორეული მიზნებისაკენ მიმითითებელი პიროვნების კარნახით მოქმედებს.

არაერთი კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ თუმცა იდეალიზმი რომანში სიუჟეტურად მარცხს განიცდის, მაგრამ შინაგანად სწორედ იგი გვევლინება ადამიანის ყველაზე მომხიბლავ მხარედ.

XIX საუკუნის შუა ხანებში მტკიცედ დამკვიდრდა ის თვალსაზრისი, რომ მაღალი იდეალებით შეპყრობილი მწუხარე სახის რაინდი საკაცობრიო პროგრესის მთავარი მამოძრავებელი საწყისის განსახიერებაა, ხოლო დონკიხოტიზმი — ადამიანის გმირული და იდეალური საწყისის გამოვლინებაა.

განუზომელია „დონ კიხოტის“ წვლილი ევროპული რომანის განვითარებაში. მან არა მხოლოდ დისტანციიდან შეხედა წინამორბედი ხანისა და თავისი ეპოქის ჟანრებს, არამედ ყველა ეს ტრადიცია ახალი დროის შესატყვისი რომანის შექმნის ამოცანას დაუქვემდებარა. ამასთანავე სერვანტესმა პირველად ასახა ზნეობრივი იდეალიზმის ხვედრი ისტორიის ახალი ხანის საზოგადოებაში.

დამონშებანი:

- Huizinga, J. *HOMO LUDENS. A Study of the Play-Element in Culture*. Redwood Burn Ltd. Trowbridge & Esher, 1980.
- Auerbach, Erich. *Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature*. Princeton: Princeton UP, 1953.
- Bakhtin, M. *Tvorchestvo Fransua Rable i Narodnaya Kul'tura Sredevekov'ya i Renessansa*. Moskva: 1965 (Бахтин, М. *Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса*. Москва: 1965).

Irakli Kenchoshvili
(Georgia)

“Don Quixote”: A Synthesis of Genres of Renaissance Era

Summary

Key words: Cervantes, Renaissance, chivalric literature, parody, Ariosto, pastoral novel, picaresque fiction, manerism.

For a profound understanding of the Cervantes' “The Ingenious Gentleman Don Quixote of la Mancha”, from the viewpoint of genre characteristics, it is necessary to trace the traditions of epic narrative leading to the formation of the main peculiarities of this classic of Western literature, considered to be the first modern European novel. The best approach to the Cervantes' novel is when it is considered as an extremely het-

eroglossic text, as an organic synthesis of all the genres fashionable in late Renaissance or early Baroque era, including the carnivalized folkloric forms and motifs. Not only the world outlook and code of values of the Knight of the Sad Countenance but as well the whole fabric of Cervantes' novel is closely interwoven in the intertext of Renaissance literary system. The traditions of different genres, first of all chivalric and pastoral romance in prose and verse and picaresque novel are organically interrelated and linked to the central theme. The forms of parody and satire in Cervantes' novel, demythologizing attitude to the chivalric can be regarded as a transformation and further culmination of the ironic tone first revealed in Matteo Boiardo's romance "Orlando Innamorato" and much more evident in Ludovico Ariosto's heroic-comic romance epic "Orlando Furioso". Ariosto's form and style inspired Cervantes by its play spirit, by constant hovering "between the mock-heroic and pathetic" (J. Huizinga. HOMO LUDENS. A Study of the Play-Element in Culture. Redwood Burn Ltd, Trowbridge and Esher, 1980, p. 181).

From the stylistic point of view "Don Quixote" can be regarded as an anti-genre by its negation of the ethos of the traditions composing the fabric of the novel. We should always remember that Cervantes not only fruitfully used the literary traditions of late Middle Ages and Renaissance era, including picaresque novels similar to the "Lazarillo de Tormes"; at the same time he attributed them a new function and new ethos or as Eric Auerbach indicates in his "Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature", Cervantes is at the same time a great destroyer and a great continuator of the artistic traditions.